KTIEB IEĦOR TAL-QASSIS
Dr. LUDOVIKU MIFSUD TOMMASI

Isem maħżuż b'ittri sbieħ fl-istorja tal-Letteratura Maltija hu, bla tmerija, dak tal-qassis Dr. Dun Dovik Mifsud Tommasi; mhux għaliex bħala poëta jingħażel mill-oħrajn għal xi dehriet ta' kobor u ta' ġmiel barranin, jew għaliex fis-sura tal-kitba fetaħ xi triq ġdida, inkella għaliex fil-kliem li ħaddem u fil-versi li niseġ kien dejjem bla nuqqas ta' xejn jew bla nikta; le, imma għaliex hu kien wieħed mill-ewlenin li ħadmu din il-għamla ta' kitba, jigifieri l-poeżija, jew "tqabbil" kif isejħilha hu: u kiteb ħekk bir-rfus fuq ħwejjeġ imqaddsa, illi l-lum ma hawnx ktieb ta' devozzjoni li ma fihx xi kurunelli minn tiegħu, u ma tismax xbejba mrobbija tajjeb li tmur il-knisja biex titlob u ma ttennix xi għanja devota jew xi tifħir lil Alla, minn dawk li hu kiteb f'dik is-sura.

Kull min ħabb u tgħallem xi daqsxejn l-istorja tal-kitba maltija, naħseb li qara l-"Innijiet Imqaddsa" ta' dan il-poëta nisrani, u qara wkoll jew sama xi kurunelli li jingħadu fil-għewwiedi kollha ma' tulek ja sena.

Jiena qatt ma ninsa kemm kienu daħluli f'qalbi, meta kont għadni tfajjel fl-iskola tal-Gvern, il-versi li bihom dan il-qassis għaref u tajjeb qaleb fil-Malti il-"Vexilla Regis"; u l-ewwel strofa għadha sal-lum tiġini fuq ilsieni, u ntenniha b'leħen im-samma', kull darba li niltaqa' ma' dak l-innu bil-latin:

"L-istandard tas-Sultan ħiereġ,
Bħala xemx jiddi s-salib,
Li mewt fuqu l-Ħajja ħadet,
Biex mill-mewt il-ħajja ġġib.

*

Ma ilux wisq ġiet f'idejja xhieda oħra li żżid, torqom u tkabbar l-isem ta' dan il-kittieb u poëta malti; u naħseb illi dawk kollha li jħobbu l-Ilsien ta' pajjiżna u dak li nkiteb bih fiż-żmien l-imgħoddi, jifirħu bl-aħbar ta' ktieb ieħor ta' dan il-qassis; ktieb illi, naħseb, kien imhejji għall-ħruġ, iżda li għal xi imma jew oħra baqa' bla ma ħareġ qatt.

Dan il-ktieb, f'dik is-sura li nħażż mn'idejn l-awtur, b'xi tibdil ta' versi jew ta' kliem li hu deherlu għandu jagħmel, (ħaġa li turi li kien jieħu wkoll ħsieb tas-sengħa) ġiè f'idejja mit-tjieba tas-Sur Ġużê Gatt, raġel għaqli li ħaffer bil-bosta fl-istorja moħbija ta' żmien il-Kavaljeri, u li għandu naska ta' nemes għal xi ktieb qadim fuq il-ġrajja ta' Malta.

Is-sura tal-ktieb għadha tajba biż-żejjed, u, għalkemm il-kitba ftit u xejn irqiqa, tista' b'nitfa tas-sabar tinqara kollha kemm hi: u, jidhirli, ikun għajb jekk xi ħadd ma jindaħalx biex jikseb dan il-manuskritt u jistampah.

Fil-qoxra ta' barra hemm miktub hekk: "Il-Can.Cap. Don Lodovico Mifsud Tommasi, 1879." Dan hu ħżuż ta' xi ħadd warrani, għaliex il-kitba ma taqbel xejn ma' tiegħu: u billi Don Dovik miet fit-22 ta' Ottubru tal-1879, għandu mn'ejn dawk il-ħżuż inkitbu bħala tifkira tal-mewt tiegħu.

F'wiċċ il-ktieb jinqara:

Il-Għana
tan-nisrani
miġbur f'dan il-Ktieb
tat-talb 'l Alla
ħedma
tas-Sac. Dr. Ludovicu Mifsud Tommasi.

u fil-faċċata ta' wara hemm il-ħatra tiegħu hekk:

Lil Ġesù
inkoronat bix-xewk
Alla u Bniedem
Sultan tas-Sema u l-art
u Sultan tad-duluri eċċ.

Bħala daħla, il-ktieb fih "Twissija" fejn l-awtur ifisser illi hu deherlu li għandu jikteb dak il-għana, jew devozzjonijiet f'sura ta' poeżija, għaliex kien jaf li dawn kien ilhom bil-bosta mixtieqa, u għaliex kien jaf ukoll illi, miktubin hekk, dawk id-devozzjonijiet jistgħu jingħoġbu iżjed u jinżammu aktar malajr fil-moħħ: u b'hekk, dawk li ma jafux ħlief bil-malti, isibu fihom għamla iżjed ħafifa biex jatu tifħir lil Alla, u jaqilgħu minn għandu l-ħniena u l-maħfra.

Minn din it-twissija kif ukoll mill-ħatra tal-ktieb jidher illi Dun Dovik kien, l-ewwel, qassis tajjeb u tar-ruħ, imbagħad, poëta.

Il-ktieb jiftaħ b'"Talba għal filgħodu," miktuba versi tat-tmienja, b'taqbil imbewwes, hekk:

Ja Mulejja ħoll'li lsieni,
Biex infaħħrek sa minn kmieni;
Il-għajnuna lili newwel,
U ma' qalbi rtabat l-ewwel.

Fih imbagħad talb ieħor, tifsir ta' salmi, għana għal waqt il-quddiesa, thejjija għall-qrar, thejjija għat-tqarbin, talbiet mill-missal għal-qabel it-tqarbin, ħajr għal wara, ir-ružarju ta' Sidtna Marija SS.—il-misteri kollha bil-litanija,—triq-is-salib (Via sagra), u faraġ lill-erwieħ tal-purgatorju għall-ġranet kollha tal-ġimgħa, li bih dan il-ktieb jagħlaq.

*

Il-versi li Mifsud Tommasi sawwar f'dan il-ktieb mhumiex ta' kejl wieħed. Il-biċċa l-kbira huma versi tat-tmienja bħal ma huma dawn li ġejjin, meħudin mid-"Daħla" għat-Thejjija għall-Qrar":

Dineb David u dnibt jiena,
Maħfra lilu, Sinjur, tajt,
Għax quddiemek sogħba kbira
Dik is-siegħa f'qalbu rajt.

Maħfra bħalu nixtieq naqla,
Għalhekk Int għallimni liema
Ġewwa qalbi, l-hi muġugħa,
Għandu jkolli kbira ndiema.

Iżda għandu versi tal-ħamsa mtennija, bħal ma huma dawn li ġejjin, meħuda mit-talba tal-isqof S. Ambroġ "Summe Sacerdos":

....

Għall-kbira ħniena tiegħek, Mulejja,
Agħmel li minni din it-tqarbina
Issir bl-indafa li tiġbdek lejja;
Minn kull moqżieża xewqa ħażina,
Mill-ħsieb-il-fieraħ, mill-ħsieb tal-ħtija
Eħlisli l-qalbi kollha kemm hija.

Anqas jonqsu versi tal-ħamsa weħidhom. Għal waqt it-tqarbin tas-sacerdot, wara l-kelmiet "Corpus Domini nostri J. C. ecc. għandu dawn il-versi :

Ġismek, Ġesù,
U d-demm minn tiegħek
Jiġborni l-Ġenna
Għal dejjem miegħek.

Saħansitra jinsabu xi versi tal-ħdax. It-talba "Sumptio Corporis tui etc." hekk iroddha bil-malti :

Oh Gesù tiegħi, deh din it-tqarbina
Li sejjer nagħmel jien, ma tistħoqqlix;
Li tisfa deni u ħsara minn ta' ruħi,
B'qalbi kollha nitolbok, la tħallix.

Agħmel iżda għall-ħniena kbira tiegħek,
Tal-ġisem u tar-ruħ b'saħħa twetini,
U biex il-Ġenna fejnek nista' nasal,
Tkun it-tidwija li l-fejqan tatini.

*

L-hawn u l-hinn il-ħsieb ta' dan il-kittieb jaħbat jogħla xi ftit, u inti tara bħala dawl ta' poeżija ileħħ minn qalb dik il-proża mqabbla; dawl li jurik illi x-xejra għal din is-sura ta' kitba ma kinetx tonqsu, u li hu ma ħallilniex poeżija isbaħ u aħjar, għaliex il-ħsieb tiegħu kien li jgħin lill-fqajrin fit-tjieba u mhux li jsaħħarhom bil-ġmiel fieragħ tal-kliem u bil-poeżija.

Biex nati xi ħjiel ċkejken ta' dan il-ktieb sejjer inġib xi qatgħet żgħar, meħudin minn hawn u minn hinn.

1. Talba inti u dieħel il-knisja :

"Din li fiha jiena dieħel
Id-Dar tiegħek, ja Mulejja;
Hawn nitolbok li tqaddisni,
U bil-ħniena tħares lejja.

Kull ħsieb fieragħ minni biegħed
Sabiex nidha kolni bik,
U kif ħajtek tajt għalija,
Ruħi u ġismi jien natik.

2. Wara l-quddiesa:

Ja Mulejja, niżżik ħajr,
Għala l-ħniena kbira tiegħek;
Agħder Inti l-bruda tiegħi,
U fejn s'issa nqast jien miegħek.

Deh! minn ħaqq din il-quddiesa,
Minn kull deni l-lum ħarisni;
Biex ingħożż il-ġid li rbaħt,
O Mulejja, deh qaddisni.

3. Mis-salm 83, "Quam Dilecta tabernacula tua" etc.

Fuq il-ġwienaħ minn tal-ħsieb
Jien għolejt minn din il-art,
U għal fejn l-għamara t'Alla
Din il-qalb tiegħi tajjart:

Alla sidi, bdejt ingħid,
Qalbi mgħaxxqa bil-ġmiel kbir
Minn tal-Ġenna, għamara tiegħek,
Biss għal fejnek trid ittir.

4. Mis-salm 84, "Benedixisti..."

Lill-Missier, bidu ta' kollox,
U li bidu ma għandux,
U lill-Iben, li hu iben
U fiż-żmien iċken ma hux;

Lill-Imħabba ta' bejniethom,
Li hu r-Ruħ minn tal-qdusija,
'L Alla wieħed, tliet persuni,
Natu dejjem kull foħrija. *

Dun Karm.

* Biex inħaf'fu l-qari lill-imsieħbin tagħna, il-qatgħet tal-poeżija meħudin mill-ktieb ta' Mifsud Tommasi, ġibnihom miktubin bl-alfabett u bl-ortografija tal-*Għaqda.*